

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

“DİLLE YARATILAN MUCİZE”

Rehber Öğretmen: Zühal Baloğlu

Öğrencinin Adı: Yiğit

Öğrencinin Soyadı: SEVER

Diploma Numarası: D1129-077

Sözcük Sayısı: 3903

Araştırma Konusu: Latife Tekin’in “Sevgili Arsız Ölüm” adlı yapıtında iletiler aracılığıyla alt okumaların nasıl yapılacağıının gösterilmesi.

ÖZ (Abstract)

TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Uluslararası Bakalorya Programı A1 Türkçe Dersi Uzun Tezi kapsamında hazırlanan bu çalışmanın amacı, Latife TEKİN'in "Sevgili Arsız Ölüm" adlı yapıtından hareketle bir edebiyat metinde alt okumaların nasıl yapılacağını, alt kurmacanın nasıl oluştuğunu göstermektir. Başka bir söyleyişle bu çalışmanın amacı, yapıttaki gerçek yaşam ve deneyimlerin kurmacaya nasıl dönüştüğünü ortaya koymaktır.

Bu amaçla yapıt, betimsel olarak çözümlenmiş, gerekli görülen yerlerde savlar, yapıttan doğrudan alınan alıntılarla desteklenmiştir. Sonuç olarak başkarakterler olan Atiye ile iyi çizilmiş bir diğer karakter olan Dirmit aracılığıyla iletirlerin okura gizemli/örtük bir dil aracılığıyla yansıtıldığı, yapıtın insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin deneyimler sunduğu ve okurda duyarlık oluşturabilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

Sözcük Sayısı: 106

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

1. Gerçeklik ve Kurmaca.....	1
2. Kurmaca İçinde Anlatı Kahramanları.....	3
3. Kurmaca Gerçeklik İçinde Kahramanlar Aracılığıyla Yansıyanlar ve Yansıtılanlar.....	4
4. "Sevgili Arsız Ölüm" Adlı Yapıtta Anlatı.....	6
5. "Sevgili Arsız Ölüm" Adlı Yapıtta Atiye Karakteri, Toplumsal Roller ve Buna Bağlı Olarak Yaşadığı Çatışmalar ve İletilerle Alt Okumalar.....	8
6. "Sevgili Arsız Ölüm" Adlı Yapıtta Dirimit Karakteri, Yaşadığı Çatışmalar, İletilerle Alt Okumalar.....	12
SONUÇ.....	16
KAYNAKÇA.....	18

GİRİŞ

GERÇEKLİK VE KURMACA

Okuma, zihinsel ve düşünsel bir eylemdir. Söz konusu olan sanatçı duyarlılığıyla ortaya konmuş bir yapıtsa bu eylemi gerçekleştirmek daha fazla çaba ister. Metne “Ne söylüyor, nasıl söylüyor, niçin söylüyor?” sorularının defalarca sorulması gerekir. Bazı metinler ilk okuyuşta kendini ortaya koymayan, her okunuşta farklı bir yönüyle karşımıza çıkan metinlerdir.

Romanlar farklı okumalara uygun metinlerdir. Romana her yaklaşım metnin tekrar tekrar okunmasını gerektirir. Bu okumalar sonucunda romanın ilk okunuşuyla diğer okumaları arasındaki farkların ve yeni anlam boyutlarının oluştuğu görülür. Roman okumak sözcüklerini görüp geçmek değil onlar arasında kurulan ilişkilerden görünen ve görünmeyenleri sezmeektir.

Petit Robert’e (1987) göre, “roman gerçekmiş gibi sunulan kişiler arasında geçen olayları anlatan, bize onların ruhsal durumlarını, yazgılarını yaşadıkları serüvenleri tanıtan yeterince uzun, düzyazı biçiminde yazılmış bir imgelem ürünüdür.”¹ Bu tanımdan yola çıkarak romanın düşsel kurmaca olduğunu söyleyebiliriz. Okur, bu düşsellik içinde kendi yaşam alanının sınırları çerçevesinde; yaşam deneyimi, hazır bulunuşluk düzeyi, bakış açısı ve okuma amacı doğrultusunda malzeme toplar romandan. Başka bir deyişle her okur farklı bir pencereden bakar romana ve gördükleri, sezgiledikleri de bu anlamda farklılaşır.

Romanlar anlatının özel bir yazınsal biçimidir. Bir romanın temel işlevi bir öykü anlatmaktır. Öyküde kurmaca söz konusudur. Kurmaca, “Neden söz ediliyor, ne diyor.” gibi sorulara yanıt verir. Böylece kurmaca düzeyinde oluşturulan yapıt farklı okumaları olanaklı kılar. Kurmaca anlatılan öykü, birbirini izleyen gerçeğe benzer ya da gerçeğe yakın olayların sanatçı duyarlılığıyla şekillendirilmiş biçimine verilen addır. “Gerçekte olmadığı halde varmış

---

¹ Prof. Dr. Ayşe Kıran Prof. Dr. Zeynel Kıran (2000) Yazınsal Okuma Süreçleri Seçkin Yayınevi , Ankara

gibi tasarımlanan, düşsel: “Yazın ürünü gerçeklikle kurmaca olan ya da somut yaşamla düş gücü arasındaki etkileşimde soluk alır”- Ecevit. diye tanımlanır.² (Dil Derneği Yayınları Türkçe Sözlük, 2005.) Romanlarda olay örgüsü yapının mantıksal akılcı yönüdür. Okur tarafından çözümlenmesi gereken gizliliklere açıktır. Romanın ilgi çekiciliği, öğretici boyutu ve yaşam deneyimi sunması da bu yolla sağlanır. Başka bir söyleyişle olay ve olgu romanın ana öğelerinden biridir. “Kişilerin belirlenmesinde, romana düşünsel ve ruhbilimsel bir boyut kazandırılmasında, romanın herhangi bir sorunsallığı içermesinde olay ve olgunun görevi büyüktür”³ (Özdemir, 1981:211) der.

Kurmaca dünyada anlatı temeldir. Anlatıda kişiler, nesnelere ve bütün bunların özelliklerini yeniden tanımlamak, betimlemek gerekir. Yazar bu tanımlama ve betimleme sırasında anlatıcı aracılığıyla okura iletiler sunar. İleti sanatçının konuya yüklediği anlamdır. Başka bir deyişle amacın yoğunlaştırılarak bir yargıya dönüştürülmesine, bir önermeye dönüştürülmesine ileti denir. İletiler açık ve örtük olmak üzere ikiye ayrılır. Yazınsal metinlerde ileti örtüktür. Bir romanda okurun / araştırmacının tutumuna göre belirlenenler, çıkarımlar farklılaşır. Başka bir söylemle yap-boz parçaları gibi değişik parçaların bir araya getirilmesiyle farklı şekiller oluşabilir.

Bu çalışmanın amacı; Latife Tekin’in “Sevgili Arsız Ölüm” adlı yapıtındaki iletiler aracılığıyla alt okumaların nasıl yapılacağını göstermek, alt okumalar, başka bir deyişle alt kurmacanın nasıl oluşturulduğunu incelemektir. Bu bağlamda bakıldığında yansıyan ve yansıtılanlar gerçek yaşam ve deneyim dünyasından da alınsa sanatçının yaratma gücüne göre kurmacaya dönüştürülerek verilir. İşte bu noktada temel olan “Bu dönüştürme nasıl gerçekleşmiştir?” Sorusuna yanıt aramak gerekir.

² **Türkçe Sözlük** (2005) Ankara: Dil Derneği Yayınları

³ Özdemir, Emin (1981) **Yazı ve Yazınsal Türler** Karacan Yayınları

KURMACA İÇİNDE ANLATI KAHRAMANLARI

Romanlarda yazarın biçemiyle ortaya konmuş karakterler insana özgü nitelik ve edimlerle donatılmıştır. Kahramanların, çoğu zaman bazı duyguları gerçekte olduğundan daha derin yaşadıkları görülür. Bu özellikleri nedeniyle okurun insan gerçeğini anlamasına, onun aracılığıyla dünyaya ve insana bir kez daha bakmasına yardımcı olurlar. Yazar kahramanların bazılarını yüzeysel bazılarınıysa derinlikli tanıtır. Yüzeysel olarak tanıtılan karakterlerin romanda sadece isminin geçtiği, eylemlerinden söz edildiği görülür. Okur bu karakteri olay örgüsü içinde bir ya da birkaç kez görmesine karşın bu karakterin değişimine tanık olmaz, hatta onu merak da etmez. Bu tür karakterler üçüncül önemsiz karakterlerdir. Birçok özelliğiyle okura tanıtılan inandırıcı nitelikleriyle ortaya çıkan okurun paylaşımına girdiği karakterlerse başkahraman ve ikinci derecede önemli kahramanlardır. Bu karakterler anlatının açığa çıkmasını, iletilenlerin kavranmasını sağlar. Okur onlarla özdeşime girer. İyi geliştirilmiş karakterlerin fiziksel portreleri, ruhsal dünyaları, iç sorguları, topluma ve yaşadığı çevreye yönelik sorguları okurun gözünde netleşir. Yazarın kullandığı dille birlikte o kadar canlıdırlar ki çoğu zaman onların kurmaca değil gerçek oldukları düşünülür.

Sanatçı karakteri yaratır; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirir, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığıyla biçimlendirir. Okur, kahramanlar aracılığıyla insanların başından geçebilecek olayları tanır; yaşamda karşılaşacağı sorunlar karşısında takınacağı tavır ya da gerçekleştirebileceği davranışları düşünme olanağı yakalar. Bu nedenle yapıtlarda karakterler; gerçek yaşamda karşımıza çıkan kişilikler kadar eşsiz ve tekildir. Onların bu özelliği yapıtla, özellikle karakterlerle özdeşim kurmamızı ve onları içselleştirmemizi sağlar.⁴

---

⁴ Sever, Sedat **Çocuk ve Edebiyat, Ankara:2011.**

Latife Tekin'in “ Sevgili Arsız Ölüm” adlı yapıtında Atiye'nin, okurun gözünde tüm yönleriyle canlanması, çatışmaları, ailesini birlikte tutma, kısaca yaşama karşı verdiği mücadelecî yapısıyla değişen durumlara karşı gösterdiği değişik tutum ve davranışlarıyla başkarakterdir. Evin küçük kızı Dirmit de çocuk gerçekliği içinde tüm yönleriyle iyi çizilmiş bir karakterdir. Okur onun oluşan durumlar karşısında ne yapacağını, nasıl bir tutum sergileyeceğini merak eder. O da başkarakterdir. Huvat, ailenin diğer kızı Nuğber, oğulları Seyit, Halit, Mahmut gelin Zekiye ve Torun Seyit ikinci derece karakterlerdir. Yapıt içersinde yer alan diğer karakterlerden; öğretmenler, köylüler, Zekiye'nin anne ve babası, Nuğber'in kocası ve kaynanası gibi karakterler üçüncül karakterlerdir.

KURMACA GERÇEKLİK İÇİNDE KAHRAMANLAR ARACILIĞIYLA YANSIYAN VE YANSITILANLAR

Yazınsal metni ele alınan konu değerli kılmaz. Onu değerli kılan konunun ele alınış şekli, kurgulanışı daha doğrusu okura yansıtılış biçimidir. “*En derin düşünceler, en soylu duygular, en büyük davalar, gerçek derinliklerini, gerçek büyüklüklerini ancak birer özgür sanat biçimi içinde ifade edilmeleri ile kazanırlar. Bir eser yalnız konusuyla değerlendirilseydi Namık Kemal'in Vatan piyesi veya Bartholdi'nin New York önündeki özgürlük heykeli ile hiçbir sanat eseri yarışamazdı*”⁵ Sanatçının düş gücüyle kurguladığı dünyayı alımlayabilmek için çaba gerekir. Okurun sorumluluğu bu dönüştürmenin nasıl gerçekleştiğini çözmektir.

Yazınsal metin olan romanlarda somut öğelerden biri de insandır. Romanlarda olay örgüsü içerisinde gerçekleşenler birilerinin başından geçecektir. Bu nedenle sanatçı yapıtında karakterin geliştirilmesine onun okurun gözünde gerçeklik kazanmasına önem verir. Kurmaca kişileri anlatırken ya gösterme ya da anlatma yolunu seçer. Romanda yansıtılanların kavranmasında, açık ve örtük iletilerin çözülüp okumaların; öykünme ya da özdeşimin

---

⁵ Eyüboğlu, Sabahattin, **Denemeler**, İstanbul: Cem Yayınevi, 1974.

gerçekleşmesi için karakterin çizilmesinde tüm bu yolların kullanılması gerekir. Bu yollar kişilerin fiziksel görünüşünü betimleme, kişiyi eylem ve davranışlarıyla tanıtmaya, konuşurma, bilinçaltını gösterme, diğer karakterlerin onun hakkındaki düşüncelerini ortaya koyma ve sanatçının yorumudur.

Romanlarda kurmaca gerçeklik içinde okura yansıyan ve yansıtılanlar karakter aracılığıyla gerçekleştirilir. Yapıtlardaki dilin kullanımı ve ortaya çıkan kurmaca dünya kimi özellikler taşır. Gerçekten alınan öğeler işlenip sanatçı duyarlılığıyla yeniden kurgulanır. Bunlar düş gücüyle bezenmiş gerçekliklerdir. Romanda karakterler aracılığıyla yansıyan ve yansıtılanların çözümlenmesinde okura ne anlatılıyor, nasıl anlatılıyor, niçin anlatılıyor, sorularının yanıtı vardır. Bu yanıtlamalar sırasında anlatıcının düş gücümüzü kullanarak tamamlamamız gereken anlamsal boşluklar bırakması son derece önem taşır. Eleştirel okuma becerisi kazanmış okur bu anlamsal boşlukları tamamlayabilmek için düşsel ve düşünsel bir çabanın içine girer. İşte bu çabadır ki okurun kavramsal birikimini etkin biçimde kullanarak geliştirmesini sağlar, öte yandan yazınsal metnin kurgusal özelliklerinin tanıklığında insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin deneyimler edinir. Bu süreç, okul türü öğrenmenin daha çok kuramsal amaçlı uygulamalarının dışında okurun doğal bir etkileşimle insana yaşama ilişkin yaşantılar edinmesine katkı sağlar.

Nermi Uygur'un; "Romansız Yaşayamam" adlı denemesinde belirttiği gibi: *"Ben bir romana başladım mı, daha ilk satırla, yaşamanın da ortasından bir değişme, her şeyimizi hızla kaplayan, dünyada uzanmadık hiçbir kıyı bucak komayan bir değişme bitiverir... Yaşamayı öğrenirim ben romanlardan... Böylesine bir okuldur romanlar. En başarılı romancılar en yetkin öğretmenlerim".*⁶

---

⁶ Özdemir, Emin (1991) **Okuma ve Metin İnceleme**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını

Latife Tekin'in "Sevgili Arsız Ölüm" adlı yapıtında söylenenleri gizemli bir dil aracılığıyla okura sunmuştur. Okur, Atiye'nin bir kadın olarak tek başına verdiği yaşam mücadelesine, yalnızlığına, aile içinde konumundaki değişikliklerle tanık olur. Eş, ana, kaynana, komşu, akraba olarak aynen günlük yaşamda bir kadının yüzleşebilecekleridir onun yaşadıkları. Anlatıcı Atiye karakterinde açık iletiler sunarken evin küçük kızı Dirmit'teyse örtük iletilere yönelir. Dirmit içinde bulunduğu olaylara ve onda oluşan çatışmalara karşı çözüm üretmeye çabalarken anlatıcı, onun üzerinden örtük iletiler aracılığıyla alt okumalar sunarak çocuk gerçekliğini sorguladır. Dirmit karakterinin çözümlenmesinde eleştirel okuma yaparak bu anlamsal boşlukları tamamlamak düşsel ve düşünsel bir çabanın içine girmek gerekir.

Latife Tekin'in "Sevgili Arsız Ölüm" adlı yapıtında "Ne, nasıl, niçin söyleniyor?" sorularına yanıt verilirken yapıtta yer alan karakterlerin konumu ve işlevi çözümlenmelidir. Böylece okur yazımsal metnin kurgusal özelliklerinin tanıklığında insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin deneyimler edinecektir.

SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM ADLI YAPITTA ANLATI

Latife Tekin'in "Sevgili Arsız Ölüm" adlı yapıtı Huvat Aktaş'ın bir gündüz, bir gece süren yolculuğunun Alacüvek Köyü'nde son bulmasıyla başlar. Huvat Aktaş'ın mavi bir otobüsle köye geldiği belirtilir. Yazar, mavi bir otobüsün köye getirilişini "bu kez" söz grubuyla vurgular. Bu, okura daha önce de başka şeylerin getirildiğinin ipucunu verir. Köylülerin şaşkınlıkları, Huvat'ın da bu durumdan hoşnutluğu oraya konur. Huvat, İstanbul'da çalışan ve köyde bulunmayan ya da köylülerin hiç karşılaşmadığı şeyleri köye getirerek onların dikkatini çekmek isteyen biridir. Huvat en sonunda köye bir kadın getirir:

*"Bu defa yüzü alev alev yanan, başı kıcı açık, süt gibi beyaz bir kadın vardı yanında.
Zavallı kadın, günlerce orasını burasını elleyen, yüzündeki kırmızılığın boya olup*

olmadığını anlamak için yaşmaklarının ucunu tükürükleyip yüzüne çalan, saçını eteğini çekiştiren bir dolu kadın ve çocuğun arasında iğne ipliğe döndü”(Tekin, 3)

Huvat, Atiye’yi köye eş olarak getirmiştir. Her ne kadar önceleri köylüler Atiye’yi yadırgasa da önce kız sonra da oğlan çocuk doğuran, tandırda ekmek pişirmeyi, tezek yapmayı, erişte dökmeyi öğrenen dikiş diken, ölü evlerinde ağıt bile düzmeye başlayan bu kadını benimserler. Atiye, Huvat Aktaş’tan iki kız üç erkek çocuk dünyaya getirir; kocaman geniş bir aile olurlar. Alacüvek Köyü’nde Huvat Aktaş ve ailesinin çocuklar büyüyünceye kadar düzenlerinde bir değişiklik olmaz. Huvat, İstanbul’a çalışmaya gider. Atiye, yalnızlığa ve çaresizliğe boyun eğmez; ayakları yere basan dimdik bir kadın olarak kocasının yokluğunu belli etmez. Kocasının İstanbul’dan getirdiklerine ve köyde kalanlara sahip çıkar, çocuklarla baş edemediği her zaman dokunaklı bir mektup yazarak Huvat’ı köye çağırır. Huvat, bu gidiş gelişlerin birinde şehirde sefillik çektiklerini, evi de yükleyip şehre götürmeyi düşündüğünü Atiye’ye söyler. Huvat Aktaş ailesinin köyden kente göçü böylece başlar. Bu noktada yapıtta İstanbul’un bir kenar semtinde yaşama tutunmaya çalışan ailenin geçim sıkıntısı, çatışmaları ve bu çatışmaları yönetmeye çalışan Atiye ve çocuk gerçekliğine uygun olmayan davranışlarla karşılaşan Dimrit karakterinin okur gözünde daha da öne çıktığı görülür. Huvat Aktaş ve ailesi geçim sıkıntısı içinde geleneksel kültürleriyle kent yaşamına tutunmaya çabalar. Bu çaba, çaresizlik kişilerde çatışmaların yaşanmasına neden olur. Yapıt bu çatışmaların arka planında toplumsal gerçekliklere ve toplumsal eleştirilere yer verir. Bütün bunlar da alt okumalarla çözümlenir.

“SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM” ADLI YAPITTA ATİYE KARAKTERİNİN TOPLUMSAL ROLLERİ, BUNA BAĞLI OLARAK YAŞADIĞI ÇATIŞMALAR VE İLETİLERLE ALT OKUMALAR

Yazınsal yaratı olan romanlardan okuyucunun yaklaşımına göre değişik iletiler çıkabilir. Yazınsal yaratı olan romanlar bir yaşantının üretimi olduğuna göre, onu okuma, algılama da bir tür üretimdir. Okur kendisine gönderilen yaşantıyı kendi zihninde yeniden kendi algılama ve, tasarımlama gücüne göre üretir; okurun yapıtın tadına varması, ondan güzelduyusal bir tat alması da bir yerde bu üretimin sonucudur.

İleti, yapıtın kurgusuna, konunun işlenişine de bağlıdır. “*Yazınsal metnin iletisi, önceden saptanılmış, kurallaştırılmış bir yargı, değişmez bir gerçek değildir. Metnin içyapısına ağıdırılmış, yaşamla çok yönlü bağlantıları olan, okurun süzüp çıkaracağı tek anlamlılıktan uzak bir ilişkiler yumağıdır*”⁷ Latife Tekin’in “Sevgili Arsız Ölüm” adlı yapıtında Atiye ve Dirmit karakteri üzerinden okura sunulan iletiler çokanlamlılık taşımaktadır. Atiye; kocasının onu köyde yalnız bıraktığı ve şehre gittiği zamanlarda ailesiyle iletişim kurmak, için çaba gösterir. Okur; onun bir eş, bir anne, bir kayınvalide olarak değişik toplumsal rollerin üstesinden nasıl geldiğini gözler. Aslında Atiye eğitim almamış, kıt kanaat geçinmek zorunda olan bir kadındır. Yapıtta Atiye’nin şehirli olduğu, kimsesizliği, Huvat’la evlenip onun koşullarıyla yaşamak için Alacüvek köyüne geldiği belirtilir. Onu farklı kılansa değişik durumlara ayak uydurması, yılgınlık göstermemesidir:

“Halı kertmekte köyün gelinlerini, kızlarını yaya bıraktı, hatta ölü evlerinde ağıt bile düzmeye başladı.(...) Kızın arkasından bir de oğlan doğurunca iyice yerine yerleşti. Huvat, oğlana karşılık bir gelişinde ona dikiş makinesini getirince de, halıdan kalkıp

---

⁷ Özdemir, Emin (1999) **Yazı ve Yazınsal Türler**. İstanbul, Varlık Yayınları

dikiş makinesinin başına kuruldu. Yumurtaya, yağ, bir şinik buğdaya dikiş dikmeye başladı (...)" (Tekin, 5).

Atiye'nin ailede çocuklar ve kocası üzerinde etkisi de dikkat çekicidir. Oğullarından Seyit'in yasadışı işlere bulaşmasından sonra Huvat, oğlunu bu işten döndürebilmek için önüne geçer ama Seyit ona kötü davranır. Oğluna söz geçiremeyen Huvat'ın bulduğu çözüm Seyit'i evlatlıktan reddetmektir. Atiye'ye oğlunun peşinden gider. Onu belinden kavrar, kahvenin eşliğine yatırıp yüzüne tükürür. Elinden tutup babasının elini öpmeye götürür. Atiye'nin takındığı bu tutum, hem oğlu Seyit'in doğru yolu bulmasında hem Mahmut'un eve bağlanmasında hem de Halit'in yola gelmesinde sık kullandığı yöntemdir. Görüldüğü gibi yapıtta her türlü zorluğa karşı yılmadan mücadele veren bir kadın modeli çizilmiştir. Yapıt bu olayların anlatımında “*ananın gücü*”, “*ananın sözünden çıkmama*” ya da “*çocukların üzerinde ananın etkisi*” iletilerini örtük biçimde sunar.

Atiye gelinine karşı da aynı korumacı tutum içine girer. Erken yaşta evlendirilen Halit sık sık karısı Zekiye'den ve evliliğinden bıktığında devreye yine Atiye girer. Zekiye'yi şehirli bir kadın görüntüsüne sokup oğlunu ona ısındırır. Önceleri, Zekiye çocuk doğurunca bu işin yoluna girdiğini sanır ama birkaç yıl sonra Halit yine Zekiye'den kurtulma, onu babasının evine gönderme planları yapar. Atiye durumu sezinler başka çözümler üretir. Atiye'nin bu çözüm arayışları içerisinde örtük iletiler aracılığıyla “*erken yaşta kendi kişilik gelişimini tamamlamadan evlendirilen gençlerin sorgusu*” yapılır. Aynı zamanda Atiye'nin çözüm arayışları içerisine geleneksel yaklaşımlar, akıl almaz işler yerleştirilerek kadının çaresizliği ve eğitimsizliğine ilişkin iletiler de okura sunulur:

“Atiye oğlunu dinleyip derdini anladıktan sonra, önce, iki cahil gence sebep olan bir tespih dolusu beddua okudu, sonra bir çabaya düştü; bir Zekiye'nin koynuna girmezse Halit'e hakkını helal etmeyeceğini söyleyip gezindiyse; bir gelinini süsleyip püsledi.

Bu defa eşek dilini haşlayıp oğlunun yemeğinin içine rendeledi İki güne bir, evin içini karabiber dumanına boğdu, ama o biberleri yakıp kavurdukça Halit daha beter oldu”
(Tekin, 158).

Sorgulanan, kişinin çaresizlik karşısında neler yaptığıdır. Çaresizlik, bir anaya evlatlarının yuvasını ayakta tutabilmek için akıl almaz işler yaptırmaktadır. Yapıtta, örtük biçimde sunulan, “*İnsanın eğitilmediği noktada aklın ve mantığın yerini hurafeler alır.*” iletiye ulaşılabilir.

Atiye tek göz odada hem anne hem eş hem de kaynanadır. Yetişkin çocukları, gelini, torunu olmasına karşın eştir. Eş olarak da Huvat’la ilişkisinde tek göz odada yaşamının sıkıntılarını yaşar. Çatışmalarının temelinde kadınlığı, analığını bir çile olarak görmesi yatar:

“Huvat sürüne sürüne gelip Atiye’nin üstünden yorganı kaldırdı. “Gel diyorum kız.” diye yalvardı. Atiye Dirmit’i duvara doğru itekleyip yalağın ortasına çekildi. Huvat, bacağından tutup Atiye’yi divandan indirdi. Atiye, “Ne halim var benim lan!” diye inledi. İnedikten az sonra saçlarından yaş süzüle süzüle gelip Dirmit’in yanına girdi
(Tekin,92).

Atiye bir anne olarak sürekli bir o çocuğuna bir bu çocuğuna koşar durur. Bazen köşesine çekilir, elinde tespih dualar okur, yazarın anlatımıyla “*Eli yüreğinde günlerce Hızır bekler.*” Bazen de kendini bir yana bırakıp yeniden çocuklarının, evinin geçimine, işinin kaygısına düşer. Aile düzeniyle baş edemediğinde de hastalanır: “*Bu defa yolcuyum, Allah yüzüme bakar inşallah*” deyip susar. Dirmit’in okumasını, Seyit’in tabancasını belinden, kamayı ceketinden çıkarmasını isterken Huvat gider gitmez iyileşip ayağa kalkar, çünkü düzen sağlanmış ailede herkes işinin gücünün başına geçmiştir.

Atiye, ölümü çağırmayı aile düzenini sağlamak için bir oyun haline getirirse de aslında bakımsızlık, eğitimsizlik yüzünden yaptığı yanlışlar onu gerçekten ölüme götürmek üzeredir.

Huvat'la, oğlanlarla baş edemediği her çıkmazda hastalık numarası yapar, yataklara düşer, vasiyetlerini sıralar. Düzen sağlanınca ya da başka bir deyişle istekleri yerine gelince iyileşir. Bir noktadan sonra gerçekten hasta olduğuna evdeki hiç kimseyi inandıramaz. Günlerce yatakta döner durur, yemeden, içmeden kesilir, kan tükürmeye başlar. Küçük kızı Dirmit'in uyarısıyla doktora götürülür. Atiye'yi bakımsızlık, eğitimsizlik ölümün eşiğine getirmiştir. Karaciğeri büyümüş, kalp kapakçıkları çürümüş, uygun olmayan koşullarda halk öğretileriyle çocuk düşürmek için kullandığı yöntemler onu hasta etmiştir:

“Tanrı'nın kendisine hiç kimsenin kocasına benzemeyen bir koca verdiğini, ömrünün yarısını onu beklemekle çürüttüğünü, dağ başlarında kardeşlerinden uzak, garip kaldığını söyleyip ağzına ne geliyorsa saydı sayıştırdı. Azrail, ölüm döşeğinde kendisiyle çekişen Atiye'ye, Tanrı'ya sitem etmemesi, günaha girmemesi için öğüt verdi. Ona karaciğerinin şişip büyüdüğünü, yüreğinin kapakçığının çürüdüğünü, tavuk teleğiyle, süpürge çöpüyle çocuk düşüreceğim derken rahmini delik deşik ettiğini duyurdu (Tekin, 151).

Atiye her zamanki gibi yine kendi yaşamının ve rahatının peşinde değildir. Onun tek derdi kendinden sonra ailesinin dağılacağı, çocuklarının perişan olacağı korkusudur. Yaşamı boyunca yalnızlık içinde hep tek başına beş çocuğunun sorumluluğunu yüklenmiştir. Ölümle yüzleştğinde bile tek derdi çocuklarıdır. O, yazgısına boyun eğmiş elinden geleni yapmış sorumluluklarını hiç sızlanmadan; ama ailesine dönük korkuları hep içinde yaşayarak yerine getirmiştir.

“SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM” ADLI YAPITTA DİRMİT KARAKTERİ, KARAKTERLERİN YAŞADIĞI ÇATIŞMALAR VE İLETİLERLE ALT OKUMALAR

Dirmit, Atiye'nin en küçük çocuğudur; daha doğmadan annesinin korkularının, evhamlarının ve yaşamla tek başına mücadelesinin sonucu “istenilmeyen” olarak dünyaya gelir. Doğmadan Cinci Mehmet' in “*Bu çocuk eksik doğmazsa başına gelmedik kalmayacak, a-ha!*” sözleriyle adeta işaretlenir. Her yaptığıın altında Cinci Mehmet'in sözlerini doğrulayacak bir şeyler aranır.

Dirmit; köyün olumsuz koşulları içinde büyümeye çalışan, öğretmen geldiğinde okula gidebilen, babasını özleyen ve en önemlisi de oyun çağı çocuğudur. Öğrenmeye meraklıdır, sürekli sorular sorar. Yapıtta Dirmit öğrenme duygusunu bastırmak, özlemine gidermek için ne yapsa Cinci Mehmet'in sözlerini hatırlayarak korkan annesi tarafından cezalandırılır. Eve hapsedilir. Bu cezaların birinde kızını cinler alıp götürmesin, diye sedire bağlar. Yapıtta çocuğun ayaklarından sedire bağlıyken ateşinin çıktığı, ağzından köpükler geldiği, “başım başım” diye inlediği, kırmızı kırmızı benekler döktüğü anlatılır. Bütün bunlar olurken anne, cincinin sözlerinin doğru çıktığını düşünür, dövünür. Oysaki çocuk ateşli hastalıktan dolayı havale geçirmektedir. Yapıt eğitimsizliğin, bilgisizliğin nelere neden olacağına, bilimsel açıklaması olan şeylerin cahil insanlarca nasıl yorumlandığına dönük örtük iletiler sunar.

Dirmit yine de annesinin şehirden gelen bir kadın olmasının rahatlığını yaşar. Köye öğretmen geldiğinde erkek çocukların yanında okula gönderilen tek kız çocuğudur:

“Atiye dışında hiç kimse kızını okula göndermedi. Atiye köye öğretmen geldiğini duyar duymaz, dikiş makinesinin başına oturdu. Dirmit'e bir solukta önlük dikip çıkardı. Ertesi günde Dirmit'in saçlarını örüp başına beyaz bir kurdele bağladı. Dirmit her

sabah elinde bir tezekle okulun kapısında içeri girdi. Köyün diğer kızları, kapı önlerinde ağlaşıp Dirmit'in yolunu gözlediler (Tekin,38-39).

Yapıt boyunca Dirmit, okula gittiği dönemlerde mutlu ve huzurlu gösterilmiştir. Yapıt, üstü örtülü olarak dönemin toplumsal gerçekliklerine köylülerin öğretmeni komünistmiş diye suçlayışlarına değinir. Bir gün öğretmen bilinmeyen bir yere götürülür. Dirmit'in öğretmenin gelmediği dönemde okula ve öğretmenine duyduğu özlem artar. Bu özlemini arkadaşı olarak benimsediği tulumcaya anlatır. Öğretmenin haberini buluttan, rüzgârdan almak ister; onun nereye gittiğini bir türlü anlamlandıramaz. Atiye bir gün Dirmit'in sorularından sıkıldığı ya da cevabını kendi de bilmediği için bulutların içinde bir uçağı göstererek “İşte komünist!” der. Dirmit o günden sonra öğretmeniyle uçağı özdeşleştirir. Gökyüzünde öğretmenini arar durur. Sonunda öğretmenin de uçağın da cin olduğuna karar verir. Sonrasında öğretmenini geri getirmek için bulduğu çözümler hem o köye ait öğretiler, hem de çocuğun bu özlemini anlatacak kimsenin yanında olmamayışı nedeniyle havada kalır.

Dirmit yalnızlığını, özlemlerini doğayla paylaşır. Bu paylaşımda annesi belki ona hak verecek onun çocukça oyunlar oynadığına ikna olacaktır; ama hem Cinci Mehmet'in sözleri hem de köylülerin Dirmit için düşündükleri buna engel olur. Dirmit sürekli annesinin göz hapsi içinde geçirir çocukluğunu:

“Atiye ilkin Dirmit'in taşları üst üste yan yana dizmesine ses çıkarmadı. Ama Dirmit taşlarla konuşa konuşa gezinmeye taşlarla sofraya oturup koynunda taşlarla yatağa girmeye başlayınca, taşlardan da huylandı. Onun bu taşlarla cinlere ev yaptığını, evin içinde cinlerle beraber gezindiğini, her yanı cinlerle doldurduğunu düşündü. Dirmit'in elinden taşları alıp bahçeye fırlattı. Dirmit bu defa oyalanmak için sabahtan akşama kadar tahtalından bahçede yığılı duran kuru otların üstüne atlamaya

başladı(...) Dirmit'in atlarken elini cinlere verdiğini, onca yükseklikten atlayıp da bir yanını kırmamasının tek yolunun bu olduğunu düşünmeye başladı(Tekin, 55).

Kardeşleri bile korkudan Dirmit'le konuşmazlar. Akçalı köyünde Dirmit'in adı bir kere “Cinli Kız'a” çıkmıştır. Yapıt, cahil insanların anlamlandıramadıklarını nasıl hurafelerle doldurduğuna dönük iletiler sunar. Dirmit, çocuk gerçekliğine uzak yetişkinler tarafından yalnızlaştırılır. O da tüm özlemini gül ağacıyla, rüzgârla, pınarla konuşarak gidermeye çalışır. Dirmit'in yalnızlığı ve dışlanmışlığı annenin dayanamayacağı noktaya gelince şehirden baba çağrılır. Baba zaten şehirde perişan olduğunu, eşinin desteğine ihtiyacı olduğunu söyleyerek şehre göç etme kararı alır. Bütün bunlar olurken Dirmit bu sefer de köyünden alıştığı doğal ortamdan ayrılmak, köyünü terk etmek istemez, çünkü doğanın bir dili vardır ve Dirmit'e arkadaşlık etmiştir.

Kente gidildiğinde Dirmit günlerce tulumbanın, kendi köyündeki tanışıklıklarının yerine koyabileceği bir şeyler arar durur. Tüm çocuklar parkta oynarken o yerlerde sürüne sürüne tanıdığı, bildiği otları aramaya koyulur. Bir tutam kuşkuşotu bulup sevinçle eve koşar. Bu süreçte de onun üzerinden gözünü ayırmayan annesi çocuğun köyüne özleminin ayırına varamaz. Çocuk duyarlığını kavrayamamış yetişkin gerçekliği yapıtta şu olayla aktarılır:

“Dirmit'in elinde bir tutam kuşkuşotuyla bağıra çağıra eve geldiği günden sonra da korkusu arttı. Elini yüzüne alıp kara kara düşünmeye başladı. Onun belinde aşağı uzanan bilek kalınlığındaki iki belik saçının ağır geldiğine, bu yüzden aklını bir türlü toparlayamadığına karar verdi. Dirmit'in saçlarını tutup kökünden kesti. Ayrıca Dirmit'in inatla köyden geldiğinden beri üstünden çıkarmadığı pazen entarisinden de huylandı. Entariyi bir gece gizlice yırtıp attı (Tekin, 67).

Dirmit aslında yaratıcı, gözlem yeteneği yüksek bir çocuktur. Bir taraftan kente bir taraftan arkadaş çevresine alışmaya çalışır. Kent yaşamına uyum sağlama sürecinde yaşadıklarını hep gizli tutar. İç çatışmalarıyla baş etmek için yazdığı şiirlerini de oyun hamurunu da saklamak zorunda kalır. Ailesinin ona uzak oluşu ve onun kendini anlamayacakları kaygısı ilişkilerinde hep çatışmalara neden olur. Yakalandığı her an onların saçma sapan suçlamalarıyla karşılaşır. Şiirler bir sevgili için yazılıyordur ki bu ayıptır, yakalandığında dayak yer, oyun hamuruysa esrar sanılır. Yapıt boyunca Dirmit'e yaptıklarının nedenleri hiç sorulmaz, geleneksel yaklaşımlarla hep suçlanır. Hatta bir seferinde çocukta nasıl bir kaygı ve korku yaratacağı düşünülmeyen annesi tarafından uyurken bekareti yoklanmaya çalışılır. Dirmit hepsinde sinir krizleri geçirir. Aslında örtük iletilerle buluşan, eleştirel okuma yapan okur da Dirmit'in yalnızlığına, çocukluktan çıkıp genç kızlığa adım atan kişinin gerçekliğine duyarsız kalan aileye dikkatle bakar.

Dirmit, daha doğmadan kapıya çentik atılmıştır. Aile üyeleri, sonrasında da defalarca birbirlerine çentikler atmış, nişanlar koymuş, kısaca toptancı yargılarla iletişim kurmayı yeğlemişlerdir:

“Ölürsem her biriniz bir ayrı uca düşer, dağılır gidersiziz,” dedi. Parmağını ıslatıp duvara çaldı. Dirmit annesinin parmağının duvarda bıraktığı lekeye baktı. Sonra gözlerini dört uvarın üstünde gezdirdi. Ortada kalacaklarına, akıllarını kaçıracaklarına, aç açık kalacaklarına, kötü yola sapacaklarına dair duvara koydukları işaretleri saydı. İçinden, “Birbirimize ne çok işaret koymuşuz,” diye iç geçirdi (Tekin, 212).

Dirmit, kent ve kırsalın farkları yansıtır. Tutunmaya çalıştıkları kentin kendi yaşamlarından farkını okura imgesel bir dille bu çentikler, duvara sürülen tükürüklü parmaklar, duvardaki lekelerle sunar:

“ Dirmit, gözleri yerde, damdan görünen çoğu evlerin geceleri perdelerinin açık olduğunu, kendi kendine niye o evlerin perdelerinin çekilmediğini sorduğunu,(...) söyledi. “ Duvarlarında çiçekli kağıtlar var, tavanlarından da rengarenk ışıklar saçan lambalar sarkıyor.(...) Onların gece perdelerini ardına kadar açtıklarını, ama kendilerinin hava kararmadan perdelerini çektiklerini söyledi, “Niye kız?” dedi. Atiye dertli dertli gözlerini Dirmit’in “Niye” diyen ağzına verdi. Dirmit, “Bizim duvarlarımızda parmak işaretleri var da ondan, kız anne, ” dedi (Tekin, 213).

Dirmit, aile düzeni içinde hep korkulan, aileyi utandıracak bir şeyler yapması beklenen, sürekli gözetim altında tutulan bir yaşama yazgılıdır. Aile, özellikle anne, her ne kadar onu zor durumda bırakacak durumlar yaratsa da aklının yettiği kadar onu korumak ister. Onun yaratıcı yönü, okuma isteği, elinde var olmayı hayal dünyasında var edişi, sorgulamaları ve çatışmaları yapıtta örtük iletilerle okurun dikkatini çeker.

SONUÇ

Bu çalışmada Latife Tekin’in “ Sevgili Arsız Ölüm” adlı yapıtındaki iletiler aracılığıyla alt okumaların nasıl yapıldığını göstermek, alt okumaların; başka bir deyişle alt kurmacanın nasıl oluşturulduğunu incelemek amaçlamıştı. Bu bağlamda bakıldığında yansıyan ve yansıtılanlar gerçek yaşam ve deneyim dünyasından da alınsa sanatçının yaratma gücüne göre kurmacaya dönüştürülerek verildiği görülür. İşte bu noktada temel olan bu dönüştürme “Sevgili Arsız Ölüm’de nasıl gerçekleşmiştir?” sorusuna yanıt arandı.

Latife Tekin’in ; “Sevgili Arsız Ölüm” adlı yapıtındaki kurmaca dünyada anlatı temel kılınmakla birlikte anlatıda kişiler, nesnelere ve bütün bunların özelliklerinin yeniden

tanımlandığı betimlendiği yazarın bu tanımlama ve betimleme sırasında anlatıcı aracılığıyla okura iletiler sunduğu görüldü.

Latife Tekin'in “ Sevgili Arsız Ölüm” adlı yapıtında Atiye, okurun gözünde tüm yönleriyle canlanması, çatışmaları, ailesini birlikte tutma, kısaca yaşama karşı verdiği mücadelecî yapıyla değişen durumlara karşı gösterdiği değişik tutum ve davranışlarıyla başkarakterdir. Evin küçük kızı Dirmit de çocuk gerçekliği içinde tüm yönleriyle yansıtılmış bir karakterdir. Okur, onun oluşan durumlar karşısında ne yapacağını, nasıl bir tutum sergileyeceğini merak eder. Bu nedenle o da başkarakterdir. İncelemede bu iki karakter temel alınarak ortaya konan iletiler aracılığıyla romanların insana ve yaşama ilişkin deneyimler sunduğu, öğreti kazandırdığı, en önemlisi de çevremizde var olan bu tür sorunların çözümüne yönelik içtenlikli yaklaşım gerçekleştirmemizi sağlayacağı kısaca insana ve yaşama ilişkin duyarlılık kazandıracağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Eyüboğlu, Sabahattin, (1974) **Denemeler**, İstanbul: Cem Yayınevi

Kıran, Ayşe Kıran, Zeynel (2000) **Yazınsal Okuma Süreçleri** Seçkin Yayınevi: Ankara

Özdemir, Emin (1981) **Yazı ve Yazınsal Türler** İstanbul: Karacan Yayınları

Özdemir, Emin (1991) **Okuma ve Metin İnceleme**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını

Özdemir, Emin (1999) **Yazı ve Yazınsal Türler**. İstanbul: Varlık Yayınları

Sever, Sedat (2011) **Çocuk ve Edebiyat**, İzmir: Tudem Yayınları

Tekin, Latife (2010) **Sevgili Arsız Ölüm**, İstanbul: Everest Yayınları

Türkçe Sözlük (2005) Ankara: Dil Derneği Yayınları